וְלֹא עשיית ברית מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, דהיינו, לאחר היום השמיני, שאינה דוחה יום טוב. וטעם הדבר שהוצרך הכתוב להשמיענו זאת, לפי שלולי היה מלמדנו כן היתה זו הלכה פַּסָּקָה מִסֵּפֶל וָחוֹמֶר, שמילה שלא בזמנה דוחה יום טוב, שהרי דוחה היא איסור צרעת, וצרעת דוחה עבודה בבית המקדש, ועבודת בית המקדש דוחה שבת ויום טוב, ואם כן קל וחומר הוא שמילה תדחה שבת ויום טוב, אפילו אם נעשית שלא בזמנה, ועל כן הוצרך הכתוב להשמיענו שאינה דוחה].

ויש ללמוד מכך, שכל מצוה שאין זמנה עובר אינה דוחה יום טוב, ולפיכך אף שריפת קדשים אינה דוחה, שהרי ניתן להשהותה עד לאחר החג.

רַב אַשֵׁי אָמַר, תיבת 'שַׁבָּתוֹן' שנאמרה בתורה לגבי שמירה דְּיוֹם טוֹב, עֲשֵׂה הוּא, שכן משמעותה היא שיש לשבות מעשיית מלאכה, ונמצא שמלבד איסור 'לא תעשה' שבעשיית מלאכה ביום טוב יש בכך גם ביטול 'עשה', וְאֵין עֲשֵׂה של שריפת קדשים דוֹחֶה את איסור לֹא תַעֲשֶׂה ומצות עֲשֵׂה שנאמרו לגבי יום טוב.

משנה

משנה זו תבאר באלו חלקים שבקרבן הפסח יוצאים ידי מצות אכילת קרבן פסח, ונמנים עליהם, ובאלו אין יוצאים ידי חובה, ואי אפשר לימנות עליהם: כָּל בשר הַנֶּאֱכָל בַּשּׁוֹר הַגָּדוֹל – שור שהגיע לסוף גדילתו, וחלק מבשרו מתקשה ואינו ראוי לאכילה, יֵאָכֵל בַּגְּדֵי חֲרֵדָּ בן שמונה ימים [ואילך] שהקריבוהו לפסח, שכל מה שראוי לאכילה בשור שהגיע לסוף גדילתו, הרי הוא נאכל כחלק מן הפסח ונמנים עליו, אבל בשר שבשור הגדול אינו נאכל מחמת שהתקשה, אין נמנים עליו בקרבן פסח, אף שעבשיו רך הוא, הואיל ועתיד להקשות.

וְרַאשֵׁי כְּנָפַיִם – הסחוסים שבראש עצמות הכתפיים, וַהֲסְחוּסִים – שאר סחוסים שבבהמה, אף הם נאכלים בגדי הרך.

גמרא

הגמרא מבארת את דברי המשנה בענין ראשי הכנפים והסחוסים: רַבָּה רָמֵי – רבה הקשה סתירה בדברי המשנה, תְּנַן במשנתנו, כָּל הַנֶּאֱכָל בַּשּׁוֹר הַגָּדוֹל יֵאָכֵל בַּגְּדֵי חֲרֵדָּ, ומשמע שמה שֶּׁאֵינוֹ נֶאֱכָל בשור הגדול לֹא יאכל. אֵימָא סֵיפָא – אמור ולמד את הסיפא של המשנה, רָאשֵׁי כְּנָפַיִם וַהֲסְחוּסִים נאכלים בגדי הרך ונמנים עליהם, וְהָא הָנֵי לֹא מִתְאֲכְלִי – והרי אלו אינם נאכלים בַּשּׁוֹר הַגָּדוֹל, ומדוע נמנים עליהם בקרבן פסח.

מתרץ רבה: אֶלָּא תַּנָּאֵי הִיא – הרישא והסיפא של משנתנו נשנו על ידי שני תנאים, וְהָכִי קָתָנֵי – וכך יש לשנות במשנה, כָּל הַנֶּאֱכָל בַּשּׁוֹר הַגָּדוֹל יֵאָכֵל בַּגְּדֵי חֲרֵדָּ, וְשֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל לֹא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף רָאשֵׁי כְּנָפַיִם וַהֲסְחוּסִים נאכלים בגדי הרך, ואף שאינם נאכלים בשור הגדול לאחר בישול רגיל, אך מאחר שנאכלים על ידי שליקה, היינו לאחר בישול זמן רב, נאכלים אף בגדי הרך. ואולם כל זה לדעת היש אומרים, אבל לדעת תנא קמא, רק דבר הנאכל בשור הגדול בבישול רגיל נאכל בגדי הרך.

תירוץ נוסף: רָבָא אָמַר, מָה הֵן קָתָנֵי – כוונת המשנה לבאר מה הן הדברים הנאכלים בשור הגדול, כלומר הכנפים והסחוסים הובאו במשנה כדוגמא לבאר מה הן הדברים הנאכלים בשור הגדול, וְהָכִי קָתָנֵי – וכך יש לשנות במשנה, כָּל הַנֶּאֱכָל בַּשּׁוֹר הַגָּדוֹל בְּשִׁלְקָא – על ידי שליקתו [בישול זמן רב], יֵאָכֵל בַּגְּדֵי חֲרֵדָּ בְּצָלִי, וּמָה הֵן הנאכלים בשור הגדול בשליקה, רָאשֵׁי כְּנָפַיִם וְהַסְּחוּסִים, ואלו נאכלים בגדי הרך בצלי.

הגמרא מביאה ראיה לרבא מברייתא: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא – שנינו בברייתא כדברי רבא, כָּל הַנֶּאֱכָל בַּשּׁוֹר הַגָּדוֹל בְּשִׁלְקָא, יֵאָכֵל בַּגְּדֵי חֲרֵדָּ בְּצָלִי, וּמָה הֵן הדברים הנאכלים בשור הגדול על ידי שליקתם, רָאשֵׁי כְּנָפַיִם וְהַסְּחוּסִים.

הברייתא מחדשת דבר נוסף: וְגִידִין חֲרֵבִין שבקרבן פסח, גם כן נִידּוֹנִין כְּבָשָׂר ונמנים עליהם.

הגמרא דנה בענין גידים שסופם להתקשות, האם נחשבים כבשר: אִיתְּמַר, גִּידִין שֶׁסּוֹפָן לְהִתְקַשּׁוֹת – גידי צואר שבתחילתם רכים הם וראויים לאכילה, ואולם סופם שיתקשו ולא יהיו ראויים לאכילה, נחלקו בכך אמוראים, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, נִמְנִין עֲלֵיהֶן בַּפֶּסַח. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, אֵין נִמְנִין עֲלֵיהֶן בַּפֶּסַח.

הגמרא מבארת את טעמם: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, נִמְנִין עֲלֵיהֶן, שלדעתו כָּתַב הַשָּׁתָא אָזְלִינַן – אנו הולכים וקובעים את דין הגידים על פי מצבם כעת, וכיון שעתה הגידים ראויים לאכילה נמנים עליהם. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, אֵין נִמְנִין עֲלֵיהֶן, שלדעתו כָּתַב בַּסּוֹף אָזְלִינַן – הולכים אנו וקובעים את דין הגידים לפי מצבם בעתיד, וכיון שסופם להתקשות ולא יהיו ראויים לאכילה, אינם נחשבים בשר של קרבן פסח.

ריש לקיש מקשה על רבי יוחנן מברייתא: אִיתְּיְהִיבֵיהּ – הקשה רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, שנינו בברייתא, כָּל הַנֶּאֱכָל בַּשּׁוֹר הַגָּדוֹל יֵאָכֵל בַּגְּדֵי חֲרֵדָּ, וּמָה הֵן רָאשֵׁי כְּנָפַיִם וְהַסְּחוּסִים. מדייק ריש לקיש: הֵנֵי – אלו, ראשי הכנפים והסחוסים, אִין – כן, אֲבָל גִּידִין שֶׁסּוֹפָן לְהִתְקַשּׁוֹת, לֹא, כלומר רק ראשי כנפים והסחוסים נאכלים בגדי הרך אבל גידים שסופם להתקשות לא, וקשה על רבי יוחנן שאמר שנמנים אף על גידים שסופם להתקשות.

מתרץ רבי יוחנן: אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן לריש לקיש, תָּנָא הָנֵי – התנא נקט כנפים וסחוסים, וְהוּא הַדִּין לְהָנָךְ – לגידים שסופם להקשות, שהרי הָנֵי מַאי טַעֲמָא – מה הטעם שהכנפים והסחוסים נאכלים בגדי הרך, משום דְּהָא מִתְאֲכְלִי בְּשׁוֹר הַגָּדוֹל בְּשִׁלְקָא – שהם נאכלים בשור הגדול על ידי שליקה, אם כן הָנָךְ נַמִּי – גם גידים שסופם להקשות מִתְאֲכְלִי בְּשׁוֹר הַגָּדוֹל בְּשִׁלְקָא – נאכלים בשור הגדול על ידי שליקה, ולכן אף הם נאכלים בגדי הרך.

רבי ירמיה מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן: אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי אָבִין, כִּי אָזְלַת לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ – כאשר תלך ללמוד אצל רבי אבהו, רְמִי לֵיהּ – תקשה לו, מִי [–וכי] אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן גִּידִין שֶׁסּוֹפָן לְהִתְקַשּׁוֹת נִמְנִין עֲלֵיהֶן בַּפֶּסַח, אֶלָּמָא בְּתַר הַשְׁתָּא אָזְלִינַן – מוכח שלדעתו אנו דנים לפי מצב הגידים בעת, וְהָא בְּעָא מִינֵּיהּ – והרי שאל ממנו רֵישׁ לָקִישׁ מֵרַבִּי יוֹחָנָן, עוֹר הָרֹאשׁ שֶׁל עֶגֶל הָרָךְ שהוא ראוי לאכילה, מַהוּ שֶׁיְּטַמֵּא בטומאת אוכלים, האם כיון שעתה כשהעגל רך הוא ראוי לאכילה, יש שם אוכל עליו ונטמא, או שמא מאחר וסופו להתקשות אין שם אוכל עליו ואינו נטמא בטומאת אוכלים. וְאָמַר לוֹ רבי יוחנן לריש לקיש, אֵין עורו מְטַמֵּא בטומאת אוכלין. אֶלָּמָא בְּתַר בַּסּוֹף אָזְלִינַן – מוכח שלדעתו כיון שסופו להתקשות ולא יהיה ראוי לאכילה, אנו קובעים שאף מעתה אינו נחשב אוכל ואינו מטמא טומאת אוכלים. ונמצא שיש סתירה בדברי רבי יוחנן, שבקרבן פסח בענין גידים שסופם להתקשות סובר שדינם נקבע על פי מצבם בעת, ואילו לגבי טומאת אוכלים בענין עור הראש של עגל הרך סובר שדינו נקבע על פי מצבו בעתיד.

רבי אבהו מיישב את הסתירה: אָמַר לֵיהּ רבי אבהו לרבי אבין, דִּרְמָא לָךְ הָא – מי שהקשה לך כן, לֹא חָשׁ לְקַמְחֵיהּ – לא שם אל לבו מה הוא טוחן חטים או פסולת, כלומר מרבה דברים שאינם נכונים, דְּהָא הֲדַר בֵּיהּ – שהלא חזר בו רַבִּי יוֹחָנָן לְגַבֵּי דְּרֵישׁ לָקִישׁ – במחלוקתו עם ריש לקיש לענין גידים שסופן להקשות. שכשהשיב רבי יוחנן לריש לקיש ואמר שעור הראש של עגל הרך אינו מקבל טומאת אוכלין משום שסופו להתקשות, הקשה לו ריש לקיש ממשנה מפורשת בחולין (קכב.) שעור הראש של עגל הרך דינו כבשר לענין טומאת אוכלין, וְאָמַר לֵיהּ רבי יוחנן לריש לקיש, אַל תַּקְנִיטָנִי – אל תקשה עלי מאותה משנה, שֶׁבַּלְשׁוֹן יָחִיד אֲנִי שׁוֹנֶה אוֹתָהּ, כלומר משנה זו שאמרה שעור הראש של עגל הרך נידון כבשרו, דעת יחיד היא, וחכמים חולקים עליו וסוברים שאינו נידון כבשר, וכפי שאמרתי שאינו מטמא טומאת אוכלים כיון שסופו להתקשות. ולפי זה מבואר שרבי יוחנן חזר בו לבסוף והסכים עם ריש לקיש שבגידים שסופם להקשות הולכים אחרי מצבם בעתיד ואין נמנים עליהם, שכל מה שחלק עליו בתחילה הוא משום שהסתמך על המשנה בחולין לענין עור עגל הרך, שמבואר בה

המשך בעמוד קמו

שהולכים אחרי המצב כעת, אבל לפי מה שאמר לבסוף שמשנה זו דעת יחיד היא, אם כן ודאי חזר בו והסכים עם ריש לקיש לענין גידים שסופם להקשות.

משנה

משנה זו עוסקת בדיני השובר עצם בפסח, וכן בדין המותיר מן הקרבן: **הַשּׁוֹבֵר אֶת הָעֶצֶם בַּפֶּסַח הַטָּהוֹר** – שקרב בטהרה, **חַיָּיב זֶה לוֹקֶה אַרְבָּעִים** מלקות, לפי שעבר על איסור התורה (שמות יב מו) 'וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ'. **אֲבָל הַמּוֹתִיר** מן הפסח, אפילו **בְּקָרְבַּן טָהוֹר, וְהַשּׁוֹבֵר** את העצם **בַּפֶּסַח הַטָּמֵא** – שקרב בטומאה, **אֵינוֹ לוֹקֶה אֶת הָאַרְבָּעִים.**

גמרא

הגמרא מבררת את טעם הדינים שנתבארו במשנה: **בְּשִׁלָּמָא מוֹתִיר בַּטָּהוֹר** – דין זה ששנינו במשנה שהמותיר מבשר הפסח אינו לוקה, ואפילו בקרבן טהור, מבואר הוא, **דְּתַנְיָא** – שהרי כך שנינו בברייתא, נאמר (שם יב י) 'לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וגו' בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ, **בָּא הַכָּתוּב לִיתֵּן** מצות **'עֲשֵׂה'** של שריפת הנותר, **אַחַר** שהשמיענו איסור **'לֹא תַעֲשֶׂה'** שלא להותיר מבשר הקרבן, כדי **לוֹמַר לָךְ, שֶׁאֵין** המותיר **לוֹקֶה.** אלו **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה** – לא מטעם זה הוא פטור ממלקות, **אֶלָּא מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ** – שהרי זה הלאו של 'נותר' הוא 'לְאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה', שהרי מעצמו הוא נשאר, ואינו עושה בו כל פעולה, **וְכלל הוא בידינו, שכל 'לאו שאין בו מעשה' אֵין לוֹקִין עָלָיו. אֶלָּא** דין זה ששנינו במשנה, **שהַשּׁוֹבֵר** את העצם **בַּפֶּסַח הַטָּמֵא** אינו לוקה, **מְנָלָן** – מנין לומדים זאת.

מבארת הגמרא: המקור לכך הוא **מִדְּאָמַר קְרָא** (שם יב מו) **'וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ'**, ויש לדייק מתיבת **'בּוֹ'** שדווקא **בְּקָרְבַּן בָּשֵׁר** אסרה התורה לשבור עצם, **וְלֹא בְּקָרְבַּן פָּסוּל.**

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים מנין לומדים שהשובר עצם בקרבן פסול אינו לוקה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, נאמר לגבי קרבן הפסח (שם) **'וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ'**, ויש לדייק מתיבת **'בּוֹ'** שדווקא **בְּקָרְבַּן בָּשֵׁר** נאסרה שבירת עצם, **וְלֹא בְּקָרְבַּן פָּסוּל.** אלו דברי תנא קמא. **רַבִּי אוֹמֵר,** יש ללמוד זאת ממה שכללה התורה את אכילת הפסח ואיסור שבירתו בפסוק אחד, שהרי כך נאמר (שם) **'בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל** וגו', **וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ'**, ובמקרא זה הוקשה אכילת הפסח לאיסור שבירת עצם בו, לומר לך, שכָּל קרבן הָרָאוּי **לַאֲכִילָה** יֵשׁ בּוֹ איסור **מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם,** וכל קרבן שֶׁאֵין רָאוּי **לַאֲכִילָה** אֵין בּוֹ איסור **מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם.**

הגמרא מבררת איזה חילוק יש בין דרשת תנא קמא לדרשת רבי: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – איזה חילוק יש להלכה ביניהם. **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה,** קרבן **פֶּסַח הַבָּא בְּטוּמְאָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש ביניהם, כלומר, באופן שהיו רוב ישראל טמאים, והותרו להקריב את הפסח בטומאה, בזה יש חילוק בין תנא קמא לרבי. **לְמַאן דְּאָמַר** – לדעת תנא קמא הסובר שלא אסרה תורה שבירת עצם אלא בקרבן **בָּשֵׁר,**

הַאי – קרבן זה שבא בטומאה פָּסוּל הוּא, ולפיכך לא נאסרה בו שבירת עצם, אבל לְמַאן דְּאָמַר – לדעת רבי הסובר שאיסור השבירה תלוי באם הקרבן רָאוּי לַאֲכִילָה, הַאי – קרבן זה שבא בטומאה, נַמִּי – גם כן רָאוּי לַאֲכִילָה הוּא, ולפיכך נאסרה בו שבירת עצם.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רבי ירמיה, הסובר שנחלקו התנאים בפסח הבא בטומאה: רַב יוֹסֵף אָמַר, כִּי הַאי גַּוְונָא – באופן כזה, דהיינו פסח שבא בטומאה, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – הכל מודים שאֵין בּוֹ איסור מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם, דְּרַבִּי לְאִקּוּלֵי קָא אָתֵי – לפי שרבי בא להקל על דברי תנא קמא ולא להחמיר, שאף הוא מודה שקרבן פסול אין בו איסור שבירת עצם, וְהַאי – וקרבן זה שבא בטומאה, הָא [–הרי] פָּסוּל הוּא, ולפיכך לא נאסרה בו שבירת עצם לדעת הכל, אֶלָּא קרבן שֶׁהָיְתָה לוֹ שָׁעַת הַכּוֹשֶׁר – שהיה כשר מתחילה והותר באכילה, וְנִפְסַל לאחר מכן, כגון שיצא הבשר חוץ למחיצתו, אֵיבָא בֵּינַיְיהוּ – בקרבן כזה יש חילוק להלכה בין תנא קמא לרבי. לְמַאן דְּאָמַר – לדעת תנא קמא הסובר שאיסור השבירה תלוי באם הקרבן כָּשֵׁר, הָא – קרבן זה, כָּשֵׁר הוּא, שהרי נעשו עבודותיו בהכשר, ולפיכך נאסרה בו שבירת עצם. אבל לְמַאן דְּאָמַר – לדעת רבי הסובר שלא אסרה תורה לשבור עצם אלא בקרבן שהוא רָאוּי לַאֲכִילָה, הָא – קרבן זה, שהיתה לו שעת הכושר, הָשְׁתָּא לָאו רָאוּי לַאֲכִילָה הוּא – עכשיו אינו ראוי לאכילה], שהרי נפסל, ולפיכך אין בו איסור שבירת עצם.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רב יוסף: אַבַּיֵי אָמַר, כּוּלֵּי עָלְמָא כָּל כִּי הַאי גַּוְונָא – באופן כזה, שהיתה לקרבן ׳שעת הכושר׳ מתחילה ונפסל לאחר מכן, מודים הכל שאֵין בּוֹ איסור מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם, ואפילו תנא קמא הדורש ׳בכשר ולא בפסול׳, מַאי טַעֲמָא – מה הוא טעם הדבר, משום דַּהֲשְׁתָּא מִיהָת – עכשיו, על כל פנים, הָא [–הרי] פָּסוּל הוּא, אֶלָּא דין שְׁבִירַת הָעֶצֶם בפסח מִבְּעוֹד יוֹם – קודם החשיכה, דהיינו ביום ארבעה עשר בניסן, אֵיבָא בֵּינַיְיהוּ – בזה יש חילוק בין תנא קמא לרבי. לְמַאן דְּאָמַר – לדעת תנא קמא, הסובר שהתורה ממעטת רק קרבן שאינו כָּשֵׁר, הָא – קרבן פסח מבעוד יום, כָּשֵׁר הוּא, ולפיכך נאסרה בו שבירת עצם. אבל לְמַאן דְּאָמַר – לדעת רבי הסובר שמיעטה התורה כל קרבן שאינו רָאוּי לַאֲכִילָה, אין לאסור שבירת עצם בפסח מבעוד יום, שהרי הָשְׁתָּא – עכשיו, לָאו בַּר אֲכִילָה הוּא – עדיין אינו ראוי לאכילה, שאין זמן אכילת הפסח אלא בערב.

הגמרא מקשה על דעת אביי, הסובר שרבי מתיר לשבור עצם בפסח מבעוד יום: מֵיתִיבֵי – הקשו בני הישיבה. שנינו בברייתא, רַבִּי אוֹמֵר, נִמְנִין עַל מוֹחַ שֶׁבָּראשׁ, כלומר, אפילו אם לא נמנה אחד מבני החבורה על בשר הפסח, אלא רק על המוח שבראש, יצא ידי חובתו, וְאֵין נִמְנִין עַל מוֹחַ שֶׁבַּקּוּלִית – שבתוך עצם הירך של היד. מבררת הגמרא: עַל מוֹחַ שֶׁבָּראשׁ מַאי טַעֲמָא – מה הוא טעם הדבר שנמנים עליו, הרי אסור לשבור את עצם הגולגולת ולהוציאו. מבארת הגמרא, הוֹאִיל וְיָכוֹל לְגוֹרְרוֹ למוח על ידי קיסם וְלְהוֹצִיאוֹ דרך האף ולאוכלו. אבל מוח העצם שבקולית אי אפשר להוציאו בלא לשוברה.

ועתה מפרשת הגמרא כיצד יש להוכיח מברייתא זו שלא כאביי: וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – ואם תעלה על דעתך, שֶׁשְּׁבִירַת הָעֶצֶם מִבְּעוֹד יוֹם מֻתֶּרֶת הָיְתָה – מותרת היא לדעת רבי, אִם כֵּן, קוּלִּית נַמִּי – אף המוח שבקולית יש דרך להוציאו בהיתר, באופן שנִתְבַּרֵּיהּ – ישברו אותה מִבְּעוֹד יוֹם, וְנִפְקוּהּ לְמוֹחַ דִּידֵיהּ – ויוציאו את המוח שבתוכה, וְנִמְנוּ עֲלֵיהּ – וימנו מבני החבורה על אותו המוח ויאכלוהו בערב. אלא בהכרח צריך לומר, שגם רבי מודה ששבירת עצמות אסורה אפילו מבעוד יום.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ אַבַּיֵי – יכול אביי לתרץ קושיא זו, ולומר לך כך, וּלְטַעֲמֵיךְ – ולשיטתך, ששבירת עצם אסורה אף מבעוד יום, וכי יתיישבו דברי הברייתא, והרי מַשְׁחֲשֵׁיכָה נַמִּי – אף לאחר החשיכה ניתן לשבור את עצם הקולית בהיתר, ולהוציא המוח שבתוכה, באופן דְּנַיְיתֵי גּוּמְרָתָא – יביאו גחלת, וְנִיחוּת עֲלֵיהּ – ויניחו על עצם הקולית, וְנִקְלֵהּ – ותשרוף הגחלת את העצם עד שתעשה בו נקב, וְנַפְקָה לְמוֹחַ דִּידֵיהּ – ויוציאו את מוח העצם שבתוך הקולית דרך נקב זה, וְנִימְנֵי עֲלֵיהּ – וימנו עליו ויאכלוהו.

דְּהָא תַּנְיָא – שהרי שנינו בברייתא, אֲבָל הַשּׁוֹרֵף בָּעֲצָמוֹת וְהַמְחַתֵּךְ בַּגִּידִין אֵין בּוֹ איסור מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם, דהיינו, שלא אסרה תורה אלא לשבור העצמות, אך מותר לעשות בהם נקב על ידי שריפה. וממשיכה הגמרא: אֶלָּא מַאי אִית לְךָ לְמֵימַר – מה יש לך לומר בכדי ליישב קושיא זו, מדוע אכן אין עושים כן, מצינו בזה שני תירוצים. אַבַּיֵי אָמַר, שאין לנקב העצם על ידי גחלת, מִשּׁוּם שחוששים לְפָקֵעַ – שתשבר העצם מצידה השני מחמת חום הגחלת, ובאופן כזה אין כאן שריפה אלא שבירה, ואסורה היא מן התורה. וְרָבָא אָמַר, טעם הדבר שאסור לנקב העצם על ידי גחלת הוא מִשּׁוּם שחששו חכמים לְהֶפְסֵד קָדָשִׁים, דְּקָא מַפְסֵיד לֵיהּ – שיפסיד את המוח שבתוך העצם בֵּידַיִם, דְּלִמָּא אָכֵיל נוּרָא מִמּוֹחַ דִּידֵיהּ – שכן יש לחוש שמא לאחר שתנקב הגחלת את העצם תאכל האש אף מן המוח עצמו, ולפיכך מוטב להשאירו סגור בתוך העצם שיפסד מעצמו, ולא להפסידו בידים. ומתבאר מכאן, שאף על פי שמדאורייתא מותר היה לנקב את עצם הקולית על ידי גחלת ולהוציא המוח שבתוכה, מכל מקום אסרו חכמים לעשות כן. וממילא אף לענין שבירת העצם מִבְּעוֹד יוֹם נַמִּי – גם כן יש לומר שאסרו חכמים לעשות זאת, גְּזֵירָה מִבְּעוֹד יוֹם אֲטוּ [–משום] מַשְׁחֲשֵׁיכָה. דהיינו, שאם יתרגל האדם לשבור עצם בפסח מבעוד יום, יש לחוש שיבוא לעשות כן אף לאחר החשיכה.

הגמרא מביאה דעה החולקת על אביי: רַב פָּפָּא אָמַר, כָּל כִּי הַאי גַּוְונָא – באופן כזה, ששובר העצם מבעוד יום, כּוּלֵּי עָלְמָא – הכל מודים שֶׁיֵּשׁ בּוֹ איסור מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם, ואפילו רבי הסובר שלא אסרה תורה לשבור עצם אלא בקרבן הראוי לאכילה, מַאי טַעֲמָא – מה הוא טעם הדבר, משום דְּלָאוֹרְתָא מִיחֲזֵי – לערב יהיה הקרבן ראוי לַאֲכִילָה, ולפיכך אף מבעוד יום הוא נידון כ׳ראוי׳, אֶלָּא בְּאַבָּר שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ חוץ לחומת ירושלים, ונפסל אותו החלק היוצא וצריך לחותכו, דְּמִיפַּלְגֵי – בזה נחלקו תנא קמא ורבי, אם יש באותו חלק שיצא איסור שבירת עצם. מַאן דְּאָמַר – לדעת תנא קמא, הסובר שאסרה תורה שבירת עצם בקרבן כָּשֵׁר, הָא – אבר זה שיצא מקצתו לחוץ, כָּשֵׁר הוּא, שהרי חלקו הפנימי עומד בכשרותו, ולפיכך יש לאסור שבירת עצם אפילו בחלקו שיצא לחוץ. וּמַאן דְּאָמַר – ולדעת רבי הסובר שלא אסרה תורה שבירת עצם אלא בקרבן שהוא רָאוּי לַאֲכִילָה, הַאי – אבר זה שיצא מקצתו לחוץ, לָאו בַּר אֲכִילָה הוּא – אינו ראוי לאכילה במקום השבירה, דהיינו באותו החלק שיצא לחוץ, ולפיכך אינו עובר על ׳ועצם לא תשברו בו׳.

ומביאה הגמרא דעה הסוברת שמותר לשבור בו עצם: כְּדְתַנְיָא בברייתא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, אֲבָר שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ חוץ לחומת ירושלים וְשָׁבְרוֹ, אֵין בּוֹ איסור מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רב פפא: רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי אָמַר, כָּל כִּי הַאי גַּוְונָא – באופן כזה, שיצא מקצת האבר לחוץ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – הכל מודים שאֵין בּוֹ איסור מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם, ואפילו תנא קמא הדורש ׳בכשר ולא בפסול׳, דְּהַאי אֲבָר – שהרי אותו החלק של האבר שיצא לחוץ הָא פָּסוּל הוּא, אֶלָּא שְׁבִירַת הָעֶצֶם בְּ׳נָא׳ – בשר פסח שלא נצלה כל צרכו, אֵיבָא בֵּינַיְיהוּ – בזה יש חילוק להלכה בין תנא קמא לרבי. מַאן דְּאָמַר – לדעת תנא קמא הסובר שאסרה תורה שבירת עצם בקרבן כָּשֵׁר, הָא – קרבן זה שעדיין לא נצלה כל צרכו, כָּשֵׁר הוּא, ולפיכך אסור לשבור בו עצם אפילו קודם גמר צלייתו. וּמַאן דְּאָמַר – אבל לדעת רבי, הסובר שלא אסרה תורה שבירת עצם אלא בקרבן שהוא רָאוּי לַאֲכִילָה, הַשְׁתָּא – עכשיו, שעדיין לא נצלה הבשר כל צרכו, אֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה, ולפיכך לא נאסרה בו שבירת עצם.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רב ששת בריה דרב אידי: רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, כָּל כִּי הַאי גַּוְונָא – באופן כזה, שלא

המשך בעמוד יא

נצלה כל צרכו, ודאי יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם איסור שְׁבִירַת הָעֶצֶם לדעת הכל,
ואפילו לרבי הסובר שלא נאסרה שבירת עצם אלא בקרבן הראוי
לאכילה. מַאי טַעֲמָא – מה הוא טעם הדבר, דְּהָא חֲזִי – שהרי ראוי
הוא לַאֲכִילָה, דְּמָטֵי לֵיהּ וְאָכִיל לֵיהּ – שכן יכול הוא לצלותו כראוי
ולאוכלו, אֶלָּא שְׁבִירַת עצם של הָאֵלָּה [–זנב הכבש], אֵיכָּא בֵּינַיְיהוּ
– בזה נחלקו התנאים, לְמַאן דְּאָמַר – לדעת תנא קמא הסובר
שאסרה תורה שבירת עצם בקרבן בָּשָׂר, הָא – אליה זו, של קרבן
בָּשָׂר הוּא, ולפיכך אסור לשבור בה עצם. אבל לְמַאן דְּאָמַר –
לדעת רבי הסובר שלא אסרה תורה שבירת עצם אלא בקרבן
הָרָאוּי לַאֲכִילָה, הָאי – אליה זו, אֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה, דְּאַלָּיָה לְגַבּוֹהַּ
סָלְקָא – שהרי האליה מוקטרת היא לשמים, ולפיכך אין בה איסור
שבירת עצם.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רב נחמן בר יצחק: רַב אַשִׁי אָמַר,
כָּל בֵּי הָאי גַּוְונָא – באופן כזה, ששובר עצם באליה, וַדַּאי אֵין בּוֹ
מִשּׁוּם איסור שְׁבִירַת הָעֶצֶם, דְּהָא וַדַּאי אֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה כְּלָל, אֶלָּא
אֶבֶר של קרבן פסח שֶׁאֵין עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר, אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ – בזה נחלקו
התנאים אם יש בו איסור שבירת עצם. לְמַאן דְּאָמַר – לדעת תנא
קמא, הסובר שאסרה תורה שבירת עצם בקרבן בָּשָׂר, הָא – אבר
זה שאין עליו כזית בשר, בָּשָׂר הוּא, ולפיכך אסור לשבור בו עצם,
אבל לְמַאן דְּאָמַר – לדעת רבי הסובר שלא אסרה תורה שבירת
עצם אלא בקרבן שהוא רָאוּי לַאֲכִילָה, אינו חייב על אבר זה משום
שבירת עצם, משום דִּבְעִינַן – צריך שיהא בו כזית כדי שִׁיעוּר
אֲכִילָה, וְלֵיכָּא – והרי אין בו שיעור זה.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רב אשי: רַבִינָא אָמַר, כָּל בֵּי הָאי
גַּוְונָא – באופן כזה, שאין על האבר כזית בשר, ודאי לדעת הכל
לֵית בֵּיהּ [–אין בו] מִשּׁוּם איסור שְׁבִירַת הָעֶצֶם, דִּבְעִינַן – שכן צריך
שיהא בו שִׁיעוּר אֲכִילָה, אֶלָּא אֶבֶר שֶׁאֵין עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר בְּמָקוֹם זֶה
– במקום השבירה, וְיֵשׁ עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר בְּמָקוֹם אַחֵר – שלא במקום
השבירה, אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ – בזה נחלקו התנאים, אם יש בו איסור
שבירת עצם. לְמַאן דְּאָמַר – לדעת תנא קמא, הסובר שאסרה
תורה לשבור עצם בקרבן בָּשָׂר, הָא – אבר זה, שאין עליו כזית
בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר, בָּשָׂר הוּא, ולפיכך
אסור לשבור בו עצם, אבל לְמַאן דְּאָמַר – לדעת רבי, הסובר שלא
אסרה תורה שבירת עצם אלא בקרבן שהוא רָאוּי לַאֲכִילָה, אינו
חייב על אבר זה משום שבירת עצם, משום דִּבְעִינַן – צריך שיהא
בו כזית כדי שִׁיעוּר אֲכִילָה בִּמְקוֹם הַשְּׁבִירָה, וְהָא לֵיכָּא – והרי אין
שם כזית בשר.

הגמרא מביאה ברייתא, שבה מתבאר כשיטת ארבעה אמוראים
מתוך השמונה שהובאו לעיל: תַּנְיָא כְּאַרְבָּעָה מִנַּיְיהוּ – שנינו
בברייתא כשיטת ארבעה מן האמוראים, בביאור מחלוקת תנא
קמא ורבי: דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי אוֹמֵר, נאמר בכתוב (שמות יב מו)
'כְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל וגו', וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ', ויש לדרוש ממקרא זה
שרק עַל שבירת עצם בפסח הַכָּשֵׁר הוּא חַיָּיב, וְאֵינוֹ חַיָּיב עַל שבירת
עצם בפסח הַפָּסוּל'. ועתה מבארת הברייתא את ההלכות
היוצאות מכלל זה. הָיְתָה לוֹ לקרבן שָׁעָה הַכּוֹשֶׁרֶת, דהיינו שנעשה
מתחילה בכשרות, וְנִפְסַל בְּשָׁעַת אֲכִילָה, כגון שיצא הבשר חוץ
לחומת ירושלים, אֵין בּוֹ איסור מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם. והיינו כדעת רב
יוסף לעיל.

דין נוסף מונה הברייתא: יֵשׁ בּוֹ באבר זה כזית כדי שִׁיעוּר אֲכִילָה,
יֵשׁ בּוֹ איסור מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם, אבל אם אֵין בּוֹ כזית כדי שִׁיעוּר
אֲכִילָה, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם. והיינו כדעת רב אשי, או כדעת
רבינא.

דין שלישי אומרת הברייתא: אבר הָרָאוּי לְמַזְּחָה, כגון אליה, אֵין בּוֹ
מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם. והיינו כדעת רב נחמן בר יצחק.

דין רביעי מונה הברייתא: בִּשְׁעַת אֲכִילָה של קרבן פסח יֵשׁ בּוֹ איסור
מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם, אבל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת אֲכִילָה, כגון מבעוד יום, אֵין
בּוֹ איסור מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם. והיינו כדעת אביי.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין אבר שאין עליו כזית בשר
במקום שבירה: אִיתְּמַר – נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לגבי אֵבֶר
שֶׁאֵין עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר בְּמָקוֹם זֶה – במקום השבירה, וְיֵשׁ עָלָיו כַּזַּיִת
בָּשָׂר בְּמָקוֹם אַחֵר. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יֵשׁ בּוֹ איסור מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם,
לפי שיש באבר זה בשר כשיעור אכילה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר,
אֵין בּוֹ איסור מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם, לפי שצריך שיהא שיעור אכילה
במקום שבירה.

רבי יוחנן מקשה לריש לקיש מברייתא: אִיתְּיבֵיהּ [–והקשה] רַבִּי
יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ. שנינו בברייתא, נאמר לגבי קרבן פסח
(שמות יב מו) 'וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ', ויש ללמוד ממקרא זה שכוונת
הכתוב לאסור שבירת עצם בכל ענין, אֶחָד [–בין] עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו
כַּזַּיִת בָּשָׂר, וְאֶחָד [–ובין] עֶצֶם שֶׁאֵין עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר. מבקר רבי יוחנן,
מַאי – מה היא כוונת הברייתא אֵין עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר', אִילֵימָא – אם
תאמר, דְּאֵין עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר כְּלָל, לא במקום השבירה ולא במקום
אחר, אם כן, אַמַּאי [–מדוע] יֵשׁ בּוֹ איסור מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם. אֶלָּא
לָאו הָכִי קָאָמַר – אלא ודאי כך כוונת הברייתא לומר, אֶחָד [–בין]
עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר בְּמָקוֹם זֶה – במקום השבירה, וְאֶחָד – ובין
עצם שֶׁאֵין עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר בְּמָקוֹם זֶה וְיֵשׁ עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר בְּמָקוֹם
אַחֵר, בכל ענין יש בו איסור משום שבירת עצם. (קַשְׁיָא לְרַבִּי
שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ).

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ – אמר לו ריש לקיש לרבי יוחנן,